

Fundarboð

Hér með auglýsint, að sumnu-
laginn þá mest ber að messa á
Silfrastöðum, hef ég hugsað mér
að kveða til fundar þá menn,
sem þá eru við kirkju, og veða
bindindismálið, stefna bind-
indisfélag, ef menn vilja ganga
í bindindi. Þið egi þvi, hér með,
alla þá menn sem vilja styðja
að bindindinu að koma til
kirkju umgjetinn messudag.

Ög treysti mönnum til hins
besta í þessu efri. — 28. jún. 1897.

Með vindingu!

Baldvin Bergvinsson.

Britsjöri: Baldvin Bergvinsson.

Morgunstarman

1. ár } 15. febr. 1897. } No 11.

Hausti 1896.

Þú síu skína lofti frá —
lyndis rymir trega —
leikur glimm evslum á
allt hið tímanlega G.

Hausti 1886?

(Rígnings- haustmikla).

Þerur sknidur sand á svörd —
sér ei quidastabi hjörd —
gera idur ekur skönd —
eru fridar spjällin hönd. G.

Samna haust.
Vada gylt og vatna föll
vitt um landid þeisa -
nattunnon aflin all
i hamförum geyra.
M.

Harða veturinn 1881.
Harði kemur hér á tíð
höldur nú um stundir -
komin er en austan hús,
ekki gremmat veður stund.
M.

Haustvíska.
Haustid lifur síð og er
jmsir kvíða vetrar svæla -
blámin þeida félma ærni
fögur hlíðin blíkna dæda.
M.

Þveitid við marn, sem
spilaði á harmóniku.

Hjómur kviku kemur frá
þryggðin vikið sinni -
þvannar blíkar hiti á
harmóniku þinni.

Þveitid opyllir ljóða löng
lægir villu gvara -
nett þá stillir höndin hæg,
kemur snilli tóna
G.

Þveitid á ferð, um aftur-
elding, út að Þolkuós, i
1. sinn er skip kom þar,
til verzlunar. Þá var og
gáður afli af þorki og voru

fiski-bátar um allan sjó.
Vedur hið indalesta.

Tagnar gnodir fljóta um sjá -
pagnit stöðva hauginn -
pagnir roði fjöllum á
pagnan leða laginn.

Swanim roíar seql með há
settan ofjámur leðurum -
Holbeinsíar ási hjá
aldrei sá ég þorðum.
G.

if
"Marquinstj." I. 7. er greinarhorn
með upskriftinni "meira ljós".
Á þáð mér finnst höf. þessa greinar
stups eigi vera alls kostar rétt-
látur eða samræmum í kráfum
sinum, vil ég leyfa mér að svara

herra þann ándum, og í því skyni
vil ég leyfa yður, hattuítu rit-
stjóri! að taka línu þessan í
leði yður hið fyrsta.

Í greinarstjórnum stendur: "Spá
þarf meira ljós í Silfrast. kirkju,
heldur enn mannum sýndit vera
á sjálfum jálumum í vetur. Það
var leða stór minnkun á setja
aðran eins áminn þá tíður í kirkju
una þann dag. Til hvers eru ljós-
tallar galdnir, ef ekki má þessan
leant í kirkjunni á sjálfri jála-
hættinni?"

Þetta finnst mér eigi alls kostar
samræmlega onelt, þegar allan
málarættu er gætt. Kirkjubændinn
á Silfrast., herra áðalsbændi St. gr.
þánsan, hefir eins og allum er
kunnugt nú á nestf. summi byggst
vanlað og veglest quð hús á eignar-

jönd sinni, og lagt þar til mikid þé af
sinnu eigin efnum, þann hefir brot-
ist í þú að útvega Dögel eða þannan
ínu handla kirkjunni til uppbyggjngar
og unnanar við gudsþjónustu gjörðina,
og þuon getur þú með samgjörni undr-
ast yfir þú, eða fengid sér þad til, þátt
þann þafi eigi í önnu andrömmi hefst
ljúsaljálms handla kirkjunni, sem þótt
að aukki er mjög lífr munur. Og þess
mitt leyti, hefst alls eigi getad búist
við þú; og egi get þessuvel innþad mér,
að „búndi“ sjálfur hefsti þessu þad sér
við þann kostnad svoora í bráða hönd
í Steingr. sponum. — Þuk þess er þad
alls eigi scatt, að í kirkjunni vænu
„auningja tæur“ á júlunum. Þad vænu
falley Steinn- kenti á altari og
stór alivlampi hekk úr hvelþingun.

Þvad spurningunni viðviker sid-
ast í greinastúfrun, „til þess

enn gjóstollan galdorin“ og þess. Því skul
eigi fræða „búnda“ á þú, ef þann þessu
að vænu áfróðun um þad sidun, þá flestir
gjóstollan, sem galdorin enn kirkjunni,
leggjast við sjóði kirkjunnan, enn önnu
blutinn er reiknadan til lýsingar í
kirkjunni. Á Silfrast, sem þess
skiptu máli, munu þad vænu að einu
þú. Má „búndi“ þú vænu áhradd-
un um, að kirkjubalduninn stíngun
í þessu tilliti engu stoufe í vænu
rinn. Á sidunni vil egi taka þad
fram, að Steingr. á, að þú en mér
þinnat, allt annad enn vanþakker
og álas skilid af blutadigendum þessu
dugnad sinn og skyldunakt í kirkju-
byggjngunmálinu. Þad enn skki mörg
á sidun þann vand eigandi jöndun-
innar, enn miklu þrandid í lag og
betur að væ þessu sjóðun aðra eins
vöggeini af oss. Þessu kirkjunna

ettu söknarmenn og prestur að vera
horum þakklæti og það er vonandi,
að svo sé.

Ég ernda þessum líkur með bestu
áskun til "Morgunstjórnum",
og vona, að hún láti aðfimmingun
sinar vera réttláta og samröðvanna,
því að þeir eina munu þær koma
að tilatluðum rotum.

Miklabes, 30. jan. 1897

Björn Jónsson.

Um
vektun kartöflna.

"Aldrei er góð víska
of oft kvæðin!"

Oft hefir verið rituð um jandvektina hér
á landi, og bendur hvatt til þess, að standa
hána, og sýnt fram á, hve miklum and
þeir getu haft af henni; en framkvæmd-
innar hafa alltaf verið dauðan í þá

átt.

Ég hefst ekki við, að koma með orin "ný-
mali" í ritgjönd þessari, viðvirkandi kant-
"áflunektum", enda er það alls ekki til-
gangur minn, heldur þitt, að neyja til
að gefa stutta og einfalda bendingu
um kartöflu veiktina, en geti auðid
þeim til afunditillra leiðbeiningu, en
vilda veikta þær, og ekki geta kynnt
sér þinar nauðsigleystu reglur við
hona, á ánum þitt.

Ég veind að vera staltvæn og fana fljótt
yfir sögu, leddi til þess, að af þessum
ekki "Morgunstjórnum" litlu, og svo
til þess, að þreyta ekki lesarann um
af. Efriinn skifti ég ríðan í kefla,
til þess að greina frá hvern einstökun
atviki út af þessum sig. Ég leyfi mér
því að leyja með því að skipa stutt-
lega frá: Sögu Kartöflummar.

Kortöflurnar (jandeflin) Solanum
Tuberosum) teljast til ettar þeirrar
sem kallað er í grænafræðinni Sol-
anaceae. Allar þær jurtir sem til-
heyrja þessari eitt, innihalda eitunefni
(organíska basa og alkaloider) og þann-
ig er það með kortöflurnum, þær innihalda
efni það, er „Solanin“ er kallað, og
einkum finnst það í kortöflu-grasinu,
og þegar kortöflurnar eru láttnar „spíra“
í myrkri og hita, myndast mikil af efni
þessu í þeim, og hefur stundum orðið
skæði að, hafi skepnum verið gefnar
spíradar kortöflu. Þessi manni hefur
þetta eitunefni skent að spíra, þú
þegar kortöflurnar eru roðnar, tap-
ar það svo edli sínu, að það verður
smeltanlegt (D: tekið ekki upp í blóði),
og er þess vegna algjörlega skæðlaust.

Það eru margar fl. jurtir, sem innihalda Al-
kaloider og basa; t.d. er nikotínid í tobakinu, sem
er svo sterkt eitunefni, að einn druggi er nequn til að
dreypa hund með, Kaffein og Thein í The og Kaffi,

Upphaflega eru kortöflurnar komnar frá
Sudur-ameríku, þær fundust þær fyrst í
Nýja Bránda) 1563, og sama er von þær
fluttar til norðurlandanna. Þá sem fyrstur
flutti þær, var Haukins náttur, og var manni-
sali; þá kom með þær til Íslands, og í það
skipti náðu þær engri útlendi. Það var
fyrst um 1783, að þær breiddust út að
nátturum munn; von þær þá fluttar til
Norðurlandanna eftir af manni þeim
er Frans Drake het, hafði hann tekið
þær í Virginíu, og kom með þær til Eng-
lands, þar undan þær eljött þekktar og 5 árum
síðna voru þær komnar til Ítalíu.

Samt má heita að útlendi þeirra
gerði hegt og sem léni upp í það,
kann þær ekki þyva enn 1660 á land
Drakka hárnungs, og þáttu þá himn
sjaldgæfanti matar. Til Spákalands

Theobromin í sjúkubæði, Piperin í pipari og Sinapoliní
sírnepi, og fl. eru Kaffein og Thein sem myndast ekki eitunefni
efni, og geta samt að af mikla nauðu þessara drogþingja
haft skæðleg áhrif á heilsuna.

fluttust þar 1720, til Suipjádur 1726
og orokken síðan til Døezs og Danmerkur,
þar þar vann þar fyrst góðum rettum
1743, flutti þan þannig fyrst, þessku
prestur, frá Glücksborg, Liiden D nafri.
Til Íslands kom þar fyrst 1738 og
vann þá góðum rettum af Þórní próferti
Hallólóssapri í Sandlaugsdal 17 ágúst
1738. Um þessa fyrsta tilraun sína, þar
sér þjórn, þessum andum:

„Þekki ég mér þá frá Kaupm. höfuð
skessu af járdaplum, en þan komust sígi
í minum hendur, fyrr en ári síðan (1738)
og sígi fyrr en 6. dag ág. mánaðar, þar á
skip komu þetta á síðla hringd. Þegar
ég skadadi oplin, vann þan alþrotin og
flaut fest með vátum samman í bundni,
en sjálfan vann af þar skopmar og út-
tongadan, svo ég var haddur um að þan
vann sígi framman niðar, einhvern þan
sem var langt var lítið á samman, og

berti lími um góð gengim. Ég lét
þan þar í um að sterna í lét, og bland-
adi þan maldur, og lét svo vena, en í
Oktobrum, vann þin stærsta á síð stend
við þessku þessku; geymli ég þessku til árs-
ins 1760, en ég setti þan síðan til reynslu,
og var svo heppim, eftir þjórnar vikur, að
lita þar á landi skemda jurt spretta
upp af þessku. Þátt kartöflunnar
vann vinnar útbreiddar um allan megin-
hluta norðurlandanna, undan þan senn
ekki algengur, fyrr en orokken eftir miðja
18. öld. Síð 1772 lét Landbúnaðarfélagið
landi útbreidda gefins, leiklingi um kartöflu
reket, en danskur prestur, hafði senn,
Þrojel að nafri. Konungur hét vendlan-
um þessku kartöflu rektina á eftir ári,
en þan hjálpaði þessku lét á þessku. Þan
vann fyrst á árinum 1804-1814, að nokkun
kartöflunnar völd almenn, þar vann að-
flutningur á Konungum mjög stopulur,

vegna áfridarins milli Dana og Engla
— sjó sína stundid — og fór þá sem aftur,
ad „neytin kemur næktri konu ad opinna“.
Hér á Norðurlandi mun engjum hafa
gengid betur fram i ræktun kortaflama
enn utlendur kaupmáður. Leifur, ad nafni,
á Akunapi, fékk hann in gandi sínum
70 tunnur (v. 300 kr. virði).

För. i næsta bl.

Hinum heidrada ritstjóra „Morgunstj.“,
þykki ég tala af djúft, þau sem ég álit það
á þanga ad bönn leni dönsku og veit hann
varla dæmi til, ad það komi fyrir, og
vill hann álitu ad ég segi það ómalt,
enn ég þekki bönn, sem hafa lent dönsku,
fyrir innan fermingaráldurs og ég vil
halda ad ungt fólk, sem ekki hefir fengið
id fullkominn þærka, hvorki til lék-
sma né sálar, geti hullest bönn i orðsins
retta skilningi.

Enn það kalla ég „brúari“, ad hring-
smíast og tralla einhverja vitleysu og
það vonast ég eftir, ad sum bönn leni
jafnblida kristindóminum, ovi á tímum.

Ritstjórnir vill halda, ad það sé leddi
skemmtilegt og gagnlegt, ad herra dönsku,
ég en ekki á mæti því ad það geti verið
til skemmtunar ad geta lesid dönskan
lekkur, enn hitt þatti mér gaman, ad
láta himn heidrada ritstjóra, útþjoda fyrir
mér, hvernig hann etlast til ad menn
verdi skuldbærir fyrir dönsku leddum,
því þá menn getu talad dönsku, eins
vel og sitt móðurmál, sem fáir mundu
geta, þá innþjoda ég mér, ad kaupmenn
og verslunarmenn, mundu selja mön-
num jafnoligt vörur sínar fyrir það,
því ekki sjóldu þeir mönnum verðlistu
yfir vörur, enda mundu þeir ekki
vera skuldbærir til þess —; og eftir grein,
hins heidrada ritstjóra, ettu þeir menn

sem versta við íslenska kaupmenn
að vera skuldbærir, því þeir geta þá
talað við þá, enn er þetta um, að
það sé ekki. — Þá er skrif þessum
líkur, þá er það ekki átt að skilja,
að er stla að fara í deila við himn
heiddaða nútíðna. „Blöndunartjórnunin“
enda þarist mér það ekki á löndum
manni á gamals aldris.

Danskan er svo djónnett hross,
drengrir setta hana að leira,
skuldir þá ei skelfa oss —
skilji þá ekki kallast vera?
ef vör þessum allan gráða
oss sem danskan gjöfir bjóða?

Þor gödi og heidnadi hevra!
Þeir gefid, þátt vör þörum fljótlega
yfir þessum yðum, hær mest á undan,
það er oss láðum gott, að vör néd-

um málið, kunteislega, þrá láðum
hlidum. — Þér kunnur yður þessu
þessu svar yður, því þessi er það teki-
vert smellið og svo er það vottur um
stadfestur samþeningur yður, enn
er ávalt þessu hjá þessum manni.
Enn eftur á himn þessum, getum vör
ekki verið yður samdómur um það
mál, sem hér er um að ræða.

Þess kvantid yfir þess, í enda á
þessum yður, að þess séid ossir gamli
og ekki þess um að deila við oss.
Það er hvort þessu, að vör viljum
alls ekki hita gamalt bláð — setja
það í esingur —, og svo hitt, að vör
ennum álandis líka, og þessum oss
eigi þess, að munnþessuast við
nagorðum og glæggstýgnur manni
Enn vör viljum leyfa oss, að tala við
yður, vör og þessu sammi læðum
næða samman. — Þess seyd, hær þess,

— þær þessu gefid, þá ver nefndum
magn yðar —, að ver viljum álita, að
þér ségjð það óvatt, að börn hennar dæmdu
innan fermingun aldurs. Ver sögðum,
að ver þekktum ekki til þess. Enn
hér hefur ars máski yfir séðst, að geta
þess, að þetta getur allt sér stad, á
þeim börnum, sem eru fljúgandi
vel að sér eða eiga beinlínis að ganga
skólaveginn; enn þetta enn aðeins eru
þáar undantekningar, sem byggja á
þá, á svo gildum og góðum ástæðum,
að dæmskunnámið getur hér ekki heita
id á þessu og þessu, heldur nauðsyn-
leg námsgrein. Og það gldaldi ars, þá
ver heyrðum, að látta yðar, heima hjá
yðar, veru þessu að læra dæmsku,
þær það sést, að hún, dæmskan,
er yðar eigi, fram inn háfi, á þessu!
— Og það vitum ver, var góli þess,
að ver enum all öllu sömum „börn“

og það i „andans rétta skilvirkni“, þá
ver seimur kominn á hvern aldur; ver
ennum börn tímans, börn festungrind-
avinnar, börn kirkjunnar og börn
quðu hins heilaga. — Enn áftur á
móti, hvenfur börnsmafið varnaleyga
eftir fermingunni, og þá er nefndum
ungur maður og ung stúlka. —
þær útakjónid erid „briani“ þessu
ars, að það sé að „hringarni og
tralla einhverjar vitlessu“. Þessu þessu
upplýsinguna. Enn, þessu gefid, að ver
þekktum engum, með heilbrigðri skyn-
semi, sem „hringarni og tralla vit-
lessu“! Að sömum þekktum ver, svo
nefndum „dans“, ein ekki annum
„dans“, enn þessu, sem fer fram
eftir einhverjar viti, og ekki annað
danslag enn eftir vissum söngregl-
um og „takti“. — Ver höfum aldrei
hósað dansinum, enn það skulum

ver þó um hann segja nú, að hann
getur verið ómissandi fyrir það fólk,
sem hefur stöðugar kærsetur og sé hann
hæður rétt, þá er hann mikil lagleg
skemmtun og um leið holl fyrir summa.
Og óveitanlega er það betra — eða það
þykir oss — að sjá börn stíga létta
og líframa dans, enn að sjá þau
fljúgast á, og máski meidda hvort
annad. Það er óveitanlega betra
að heði börn og ungt fólk, yfir
höfuð að tala, lyfti sér ofur lítið
upp, eftir kunstoninnar góðum
reglum, (n. l. dansá) enn að það
álmenn, þykki út spilum, tali
ljót and, drekki vin, tiggi tobak
og þurfi á þarfa. — Oss þykir þann
skemmtilegt að horfa á börn og
ungt fólk dansa laglega — hvað sem
hven segir, um slíkt —. Vör þykjum
líka mýrg heimili, sem fríðun og

öll góð regla þar fram á, og enn
í allum máta bestu heimili,
enn sem börnin og ungan fjölk
lyfta sér þá, við og við upp í dans
og þessk. leiki. Og verður ekkert á
móti því mælt.

Þá er komið að því, þann sem þá
segid, vor heidrinði hevra: „að yður
þyki gómsam, að ver iðlistum það
þykir yður, að menn yður skuldominn
þykir dýrskur hendinn“. Hvi þútt ver
ekki þúfum sagt svona lagada
setningar, heldur sé hvi eftir yður
sjálfum, þá viljum ver samst þákrast
yður með því að útsýð, hanna þykir
yður. Enn þú verandi að tala rétt
eftir, og eigi misleulka onú vor.

Ver eigum ekkert við „íslenska
kaupmenn“ í þessu sambandi. —
Eftir þessum þykir, svona nokkuð
álmenn — dýrskur, svo að þeir

getu talad og skilid þanna, þá enum
vör samspendur um, að ef þeir vildu
þá getu þeir sjálfir siglt með vörum
sínum til útlanda og lágt sjálfir
vend á sínum eigin vörum og valid
svo um betri vörum aftur á mati.

Það er heft að tala við Danir,
Kardmenn, Þereyngja og jafnvel
fl., með þessu eina tungumál; og
við Íslendingar þá um minnst af
göldum vörum, aft og tíðum. Vörum
þess, sem ess eru seldan, eru aft
og einatt á þessu gamla: myglordur og
fúrur. Þess eru stundum þessum
að flekjust til og frá á heimsmark-
aðinum, edan liggja þessum sem-
ess kyrran á sama stad; ess ess
og gengur, hjá ess breyðum vörum-
máttum, að þessum vörum vendum,
að láta aðra kaupra og seljor
þess ess, þá ess þess, sem gera

það, þess ess, ekki svo veigingjarnir
og vettlátir, að ess veri það eigi holl-
ara sjálfum. "Spilfs er höndin hollust".
Og verðum vor vendur allrei góð, meðan
vör vendum að hjóarst heima og getum
ekki talad edan skilid þá menn, sem
vör vendur og ættum að vensta við.

Þessum er eftir á, skemmdan og
af gamla vörum, hér á búðunum, en
nú hálfleiddinlegt. Og það en leiddin-
inlegt, þessum leiddin spyr þessum sem
kaupir ullina: "Hvad ætli þú að gefa
mér nú mikið fyrir ullina mína" ? og o.
þess. Að kaupra fyrst ávunladan vörum
og það af djót og langt yfir það stund-
dum, og láta síðan aðra setja vendid
á vöruna sem mati kemur frá sér, það
er nú leiddinlegt. - Eda láta menn subri-
londum, bada hér út á Íslandi markad
á þess, sem engja kind hér eiga, það er

nú hið skrifid og á máti viðskifta
áðerð annara þjóða. — Vör Íslending-
ar ettum sjálfir að reyna að eiga skip
sem haffent væri, og fana sjálfir
með vörum ^{vorum} út, og setja að mestu
leyti sjálfir vændi á þess og reyna svo
tel að velja góðar vörur þar eða láta
þera ^{oss} góðar vörur, þá mundi hauga
vor batna að mun og skuldinnar vendi
minni og vör vanda sjálfstæðis.

— Samanberja vör þáð gagnlegt og
skemmtilegt, að kunna dönsku, þegar
fenda memmris íllendsku eða að
heimsekija oss á sumrin, þá þáð ann
eigi aðeins Dani sjálfir, sem tala
brana, heldur aft og einatt, ~~þá~~ máður
geti talad við þýska og enska, þá þá þeir
kunna manþir þvenji dönsku. — Þáð er leid-
inlegt þegar menn kunna, sem oráðun
getur á engum hátt skilid.

Étt er þáð sem óngtí ekki dönsku-
lerdómum og sem er, að þeir sem
leva dönsku vel, tala miklu þveimma
íslendsku sjálfa á eftir. Þáð
er svo fjöldi möng eud þáð dönsku-
um sem kemur eum inn í húsmálið
akvort, sem vör optum ekki utagont
úr máli vör, nema að kunna dönsku-
una. — Líka atyður dönsku mikid,
íslenska málfredi og vendum vör
aft að þekkja dönsku eudid, til þess,
að vör getum af þekkingu, skrifad
rétt íslenska eudid. Eum þáð er ekki
öþausi og "búiani" að kunna rétt að
frameetja máður málið sitt.

Ög þátt oss þykki mangt við Dani, þá
eum vör samt í þeirra ríki og þegar
Danakonungs sem hefur þýstur allra
konunga, venni svo lítillatur að heim-
sekija oss. — Vör setjum til þeirra allan

^{eda það háfum við gert,}
meiri lendum, og enum, að miklu leyti,
það sem við enum, Danum og dönskum
að þakka.

— Lendu dönsku, dængum ornum,
og dösin munan blíða,
við það hekkum ~~þess~~ heidunum
og heimsmenntunin fráða.

— Sigldu eiginn áva - lungu
yfir vörur - grundu; -
einokunur - blög þungu
Íslands gretti lundu.

— Virtu sjálf, svo varning þinn,
veldu kaupin bestu
við það hekkur haqunum,
í huga þér það festu.

— "Sjálfs er höndin höllust", því
heimurinn er slegur.

Em að skjálfa skuldum í
skapar endaðagur. Ritstj.

Ritstjóri: Baldur Benquinsson.

Þorgunstjarnan.

1. ár.

13. mars 1897.

N° 12.

Þverniq á að leggja vatnveitslu
skurð, þar sem halli er mikill á
landinu, til þess að nokkur vissa
se þengin fyrir því, að vatnið ekki
grafi undan skurðbökkunum, svo
þeir falli niður og skurðurinn
verði ónýttur?

Því vekur ekki orinni til, að ég hafi
nokkurstáðan séð það hér í sjálfum, að
"höfundur" vatnveitslu-skurðanna hafi
gjört sér, ófærmitaða spurningu og með
verkinn reynt að svana hemmi, og er
þá ávitað, að með lagningu skurðanna